

*А.А. Мозговий,
Інститут географії НАН України,
utor@ukr.net*

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ МЕЖІ СУБУРБІЇ: КОНФЛІКТ МІСТА І ПЕРЕДМІСТЯ

Географічне дослідження конфліктів не обмежується нині тільки областями політичної географії та геополітики. Усе більшою актуальності набувають дослідження конфліктів у галузі природокористування [5], вдосконалюються способи їх картографування [7]. Нині серед дослідників конфліктологів найактуальнішою темою стали трагічні події на півдні та сході України [2, 4]. Гострою актуальністю характеризуються також сучасні дослідження міських конфліктів, що покликані розв'язувати й упереджувати суперечності міського розвитку. На жаль, українська конфліктологія не характеризується значним багажем подібних досліджень, хоча існує гостра потреба в них.

Вивчення конфліктів міського розвитку, на нашу думку, має природу методологічно близьку дослідженням конфліктної взаємодії в складних системах. У наукових уявленнях сьогодення розвиток складних систем, тобто відкритих й здатних до самоорганізації, не є можливим без суперечностей, що його супроводжують і зумовлені структурною, функціональною та динамічною складністю цих утворень. Це цілковито стосується таких територіальних систем як міста та їхні агломерації.

У процесі накопичення й узагальнення людством наукового знання стає все більш очевидним, що концепти «розвиток» та «конфлікт» перебувають в діалектичній єдності. З одного боку, конфлікт позірно заперечує розвиток, а з іншого – виступає невід'ємним його атрибутом і навіть необхідною умовою. Серед усієї множини сучасних наукових визначень конфлікту найбільш прийнятним для умов нашого дослідження ми вважаємо наступне: конфлікт –

це «протидія двох або більше суб'єктів, а іноді процесів, що претендують на зумовлюваний ними стан дійсності» [3].

У цьому контексті проблема конфліктів в системі «місто–передмістя» набуває відтінку діалектичної єдності. Відомо, що конфлікт можна розглядати як різновид зв'язку між системами, тому взаємодія міста й передмістя, зважаючи на щільність взаємозв'язків між ними, характеризується значною конфліктною активністю. На наше переконання, ці зв'язки є внутрішньосистемними, адже «природною» межею міста є не адміністративно визначені окреси міської смуги, а межі поширення урбаністичного способу життя. Зважаючи на це, наприклад, сумарна площа урбанізованих територій в Україні, за нашими підрахунками, може перебільшувати площу природно-заповідного фонду.

На основі власних досліджень автора, до основних різновидів конфліктів в системі «місто–передмістя» можна віднести:

- конфлікти експансії, що виникають при поширенні міської забудови та інфраструктури на приміську зону. При цьому відбувається «витиснення» з приміської зони руральних фрагментів – реліктових залишків сільської місцевості;

- конфлікти інтеграції – виникають при спробах муніципальної адміністрації підпорядкувати собі приміські простори, адже це суперечить самій природі й призначенню субурбії – існувати «поза містом»;

- конфлікти депопуляції, що пов'язані: з поступовим частковим знелюдненням спочатку центральних районів ядер агломерацій (викликане переважно переїздом населення до приміської зони – дезурбанізацією); а на пізніших стадіях субурбанізації – з міграцією приміського населення до інших ядер конурбації, або ж мегаполісів вищого рангу. У такому випадку об'єктом конфлікту виступає число постійного населення, а предметом – людський потенціал, що може бути залучений у соціально-економічному розвитку території.

Цікавими поглядами на проблему майбутнього субурбанізації відрізняється американський дослідник Лі Галлагер (*Leigh Gallagher*). Своє міркування він виклав у книзі «Кінець субурбії: в якому напрямі розвиватиметься американська мрія» [8]. На відміну від багатьох фахівців з «розумного зростання» (*smart growth*), цитованих у цій книзі, її автор не є фаховим урбаністом, або ж громадським активістом, Галлагер – економічний оглядач провідного ділового журналу *Fortune*. Головна ідея цієї роботи полягає не стільки і не тільки в тому, що субурбія некрасива, бездушна і неефективна з позицій мобільності населення, а скоріше в тому, що нині вона втрачає економічне підґрунтя свого розвитку – втрачає значення як донедавна доволі ефективний бізнес.

Автор здійснює докладний аналіз чинників вибухоподібного розвитку в галузі забудови приміської зони. Галлагер описує американський будівельний бум перших років ХХІ ст. як вже віддалену історію, що додає книзі певної драматичності. Яскравим є образне порівняння автором територіальної експансії субурбії з просторовою формулою отруйної металорганічної сполуки тетраетилсвинцю. Автор наголошує на тому, що приміські спільноти з часом стають не в змозі утримувати інфраструктуру, що безкінечно розростається двовимірно. Галлагер аргументовано доводить, що розростання приміської зони (*suburban sprawl*) на межі тисячоліть в США штучно стимулювалося банками й забудовниками, і є різновидом класичної фінансової піраміди.

Також автор наводить соціологічні дані про те, що діти, котрі живуть в зоні субурбії не бажають ставати «дорослими, що живуть в субурбії», а колишні комфортні зони життя для середнього класу часто перетворюються в підпільні лабораторії з виробництва метамфетаміну і порожні будинки, стягнені банками в якості заставних. Крім того, як зазначає автор «всім до смерті набридло їздити на машинах з роботи і на роботу» [8]. Штучно стимульована з боку фінансових установ та забудовників субурбія не те, щоб знелюдніє міста (в центрах міст просто немає достатньої кількості квартир), але від колишнього «природного» зростання приміських зон мало що лишилося і, як пише Галлагер,

«всі потроху прокидаються від солодких снів, навіяних американською мрією» [8].

Зауважимо, що при дослідженні конфліктної взаємодії на конкретній території доволі ефективними виявляються класичні спеціальногеографічні методи: описово-географічний, порівняльно-географічний та історико-географічний. Проте необхідно враховувати, що при безоглядному використанні географічних методів в дослідженнях конфліктів створюється загроза редукціонізму. Спрощений погляд на конфлікт як систему може загрожувати науковою некоректністю отриманих результатів. На нашу думку, географічне дослідження конфліктів потребує широкого залучення методів суміжних галузей знань та інших наук. За умов відсутності в національній статистичній системі даних, що безпосередньо, або ж опосередковано характеризували б конфліктність в населених пунктах та за їх межами, збір даних для потреб дослідження, на нашу думку, має ґрунтуватись на івент- та контент-аналізі, системно-ситуативному аналізу та групі інших соціологічних методів дослідження конфліктної взаємодії.

Список літератури:

1. Анцупов А.Я. Словарь конфликтолога / А.Я.Анцупов, А.И.Шипилов. – М.: Эксмо, 2010. – 656 с.
2. Асланов С. Етнополітичний конфлікт (гібридна війна на Сході України) як наслідок регіональної етнонаціональної політики // Віче. Журнал Верховної Ради України. – 2015. – № 14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4822/>
3. Всемирная энциклопедия. Философия. – М.: АСТ, 2001. – 1312 с.
4. Додонов Р. Криза, війна чи конфлікт – як коректно називати події на Сході України? // Схід. Аналітико-інформаційний журнал. – 2015. – № 2 (134). – С. 107–112.
5. Петрушенко М.М. Оцінка еколого-економічних конфліктів із урахуванням чинника безпеки // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 115–122.
6. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
7. Швець О.Б. Географічний зміст вивчення соціокультурних конфліктів // Український географічний журнал. – 2011. – № 3. – С. 52–56.
8. Gallagher Leigh. The End of Suburbs: Where the American Dream Is Moving. – New York: Portfolio/Penguin, 2013. – 272 pp.